

Nyugat-magyarországi Egyetem
Erdőmérnöki Kar

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés
környezettudatos nevelésben betöltött
helye, szerepe és hatékonysága**

Írta:
Hartl Éva

Sopron
2008

Doktori iskola: Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok
vezető: Dr. Faragó Sándor egyetemi tanár

Program: Erdővagyon-gazdálkodás E3
vezető: Dr. Mészáros Károly egyetemi tanár
mb. vezető: Dr. Lett Béla egyetemi tanár

Témavezető: Dr. Mészáros Károly egyetemi tanár
és
Dr. Stark Magdolna egyetemi docens

1. A téma meghatározása

Hazánk erdőterülete ma mintegy 1 millió 900 ezer hektár, melyből kb. 1 millió hektár állami, míg a többi magán- és közösségi tulajdonban van.

Az erdő környezetünk alkotóeleme, az élővilág élőhelye, fontos ökológiai, és ökonómiai tényező. Gazdasági szempontból legfontosabb terméke az újratermelhető, szép és természetes nyersanyag a fa. Termékei és szolgáltatásai révén az erdő az ember jólétét segíti.

Az erdőgazdálkodás az erdő értékeit használva gazdálkodik. A sokhasznú erdő értékeinek tudatos használatba vételekor a multifunkcionális erdőgazdálkodásnak figyelembe kell vennie az erdei ökoszisztéma, a fatermelés, a természetvédelem és a közjólét kívánalmait. Harmónia elérésére kell törekednie az erdő, a társadalom igényei és szükségletei között. A fenntartható gazdálkodás a nemzetközi és a hazai erdészeti politikának egyaránt meghatározó szempontja, és irányelve.

Hazánkban az 1990-es évektől kezdve az erdészeti oldaláról különféle erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos kutatások indultak el, melyek az átlagemberek e kérdéskörre vonatkozó ismereteire, gondolkodás- és szemléletmódjának feltérképezésére irányultak. A kutatások a társadalom körében e téren a tévképzetek jelenlétét igazolták. Így a természet, az erdő értékeinek tudatosítása, a tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodás bemutatása, a társadalom felé történő helyes kommunikálása az emberek sokszor hiányos és téves információi, a nem megfelelő szemléletmód miatt egyre sürgetőbb, hangsúlyosabb feladattá vált.

Az erdőgazdálkodás tevékenységének bemutatásához, megértéshez, az összefüggések megláttatásához mindenkor a társadalom felé forduló megfelelő PR-ra és kommunikációra van szükség. Az erdőgazdálkodás szakemberei a lehetséges közvetítőcsatornák között felismerik a pedagógusokban az ideális partnert. Az erdő erdész nélkül, iskola pedagógus nélkül elképzelhetetlen.

A gyermek elsődleges szocializációs színtere a család. A család értékeit, normákat közvetít a gyermek számára, és a gyermek életkori sajátosságaiból adódóan érdeklődő és fogékony. A gyermek óvodába, iskolába lépésével a közoktatás különböző szintjei is részeseivé válnak a nevelés folyamatának. A pedagógus, mint érték közvetítő bővíti a gyermek ismereteit, segíti a megfelelő szemléletmód, attitűd kialakulását. A környezettudatos neveléshez azonban a pedagógusnak megfelelő szakmai felkészültségre, az ismeretek folyamatos megújítására, továbbképzésre van szüksége.

A Nyugat-magyarországi Egyetem Erdővagyon-gazdálkodási Intézete (EVGI) felismerte a pedagógus továbbképzésben rejlő lehetőségeket és információközvetítő, kommunikációs szándékkal, a szakmai együttműködés reményében 2001-ben kidolgozta a „Környezetünk az erdő” 60 órás pedagógus továbbképzési programját, amelyet OM 1223/25/2001 számon akreditáltak.

2. Célkitűzések

A kutatás célja, hogy elhelyezze a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzést a környezettudatos nevelésben.

Ráirányítsa a figyelmet a történeti kutatás és a pedagógus továbbképzés vizsgálatával a múltra és jelenre hazánkban.

Rávilágítson a környezeti nevelés, az erdész-pedagógus közötti kommunikáció, a pedagógus továbbképzés kezdeteire, mindenkori szükségességére, a változásokra és a jogi kapcsolódási pontokra.

Cél, a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés, a pedagógusok erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos előzetes ismereteinek, a megszerzett tudásnak, és a továbbképzés hatására bekövetkezett változásoknak a vizsgálata.

A pedagógus továbbképzés eredményeinek, hatékonyságának kimutatása, az elsajátított ismeretek gyakorlatban történő felhasználhatóságának értékelése.

3. Hipotézisek

- Az iskolai környezeti nevelés terén megalkotott és rendszeresített utak során a pedagógusok és erdészek a kommunikáció, az egymás irányába történő nyitás és együttműködés, összefogás szükségességét korán felismerik. Az erdészek ma is törekednek a pedagógusok közvetítő szerepének erősítésére.
- A pedagógusok mindenkori igénye és elvárása a szakmai megújulás, a továbbképzés.
- A pedagógusok ismeretei, elképzelései ma az erdőről, az erdőgazdálkodásról hiányosak, nem mindig helytállóak.
- A pedagógusoknak módszertani, elméleti és gyakorlati ismereteik bővítésére, szakmai megújítására van szüksége a környezettudatosságra és fenntarthatóságra nevelés érdekében.

-
- A szakmai, az erdőgazdálkodással kapcsolatos ismereteket közvetítő „Környezetünk az erdő” pedagógus-továbbképzés más, új dimenziók nyitásával szemléletformáló hatású lehet. A továbbképzéseken elsajátított tudás a gyakorlatban és a mindennapi életben is felhasználható.
 - Az erdőgazdálkodók törekednek a társadalmi kapcsolatok javítására, tevékenységük társadalmi igazolására.

4. Kutatási módszertan

A disszertáció primer és szekunder kutatáson alapul.

A kutatás egyrészt a múlt értékeinek, iskolai környezeti nevelés terén végzett munkájának, valamint az útkeresések bemutatására és feldolgozására irányul (szekunder kutatás).

A szekunder kutatás során szerző a korabeli forrásanyagok, levéltári források, szakfolyóiratok tanulmányozásával, a deduktív kutatási módszerhez tartozó analitikus jellegű forráskutatás stratégiájával a leíró elemzés módszerével időrendben ismerteti - a XIX század közepétől a XX. század közepéig - az eseményeket, a történéseket. Feltárja a történeti gyökereket. Hazai publikációk, dokumentumok leíró elemzésével, a hazai erdőgazdálkodás múltját és jelenét, az óvodaügy, iskolaügy változásait veszi számba - a XX. század közepétől 1989-ig - különös tekintettel a környezeti nevelésre. A kutatás kiterjed a -XX század végi XXI. század eleji - oktatással, környezetvédelemmel, erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos hivatalos dokumentumok: törvények, rendeletek tanulmányozására, leíró elemzésére, a közös kapcsolódási pontok bemutatására is.

Az elsődleges (primer) kutatás a „Környezetünk az erdő” pedagógus-továbbképzésre, eredményeire, hatékonyságának vizsgálatára irányul. A vizsgálat a 2001 és 2006 között öt helyszínen hat alkalommal megrendezett pedagógus továbbképzés résztvevőinek megkérdezésével (136 fő), adatgyűjtéssel kezdődött. A továbbképzések elején a résztvevők előzetes erdővel, erdőgazdálkodással, erdei iskolával kapcsolatos ismereteinek, a továbbképzéssel kapcsolatos elvárásainak felmérésére, a továbbképzés végén a résztvevők megszerzett tudásának, ismereteinek, és az ismeretbővülés eredményeinek, a továbbképzés hatékonyságának vizsgálatára került sor.

A szerző a primer kutatáshoz vizsgálati módszerként a kérdőíves (ankét) módszert alkalmazta. Az írásbeli kikérdezés módszeréhez, az adatgyűjtéshez a továbbképzés akkreditált – nyitó és záró – félig

strukturált kérdőívét használta fel. A félig strukturált kérdőív jellemzőjének megfelelően a zárt vagy választható, illetve skálás típusú kérdések mellett nyitott kérdéseket is tartalmazott, mellyel a válaszadó egyéni gondolatainak, véleményének is hangot adhatott. A 136 kérdőívből, 136 értékelhető volt.

A vizsgálat 2007. elején a résztvevők újbóli megkeresésével folytatódott, mely a továbbképzés eredményességére, a továbbképzés ismereteinek gyakorlati munkába történő alkalmazhatóságára irányult.

A megkérdezés új kérdőívvel, ankét módszerrel, félig strukturált kérdőívvel valósult meg. A kiküldött kérdőívek (136 db) 75%-a (102 kérdőív) érkezett vissza, melyek értékelhetők voltak.

A kérdőívek, a zárt és választásos, valamint a skálás kérdések a kvantitatív feldolgozásoknál használatos statisztikai elemzési módszerekkel, míg a nyitott kérdésekből nyert eredmények kvalitatív módon kerültek feldolgozásra.

5. Kutatási eredmények

5.1. Történeti kutatás eredményei (szekunder kutatás)

A szerző dolgozatában az erdészeti politika jelentőségét, az erdő és erdőgazdálkodás változásait történeti visszatekintéssel támasztotta alá. Kimutatta, hogy a tanítók hazánkban – a XIX. század végén és a XX. század első felében – az iskolai környezeti nevelést a tantárgyakon, a faiskolák, iskolakertek valamint a kirándulások, a Madarak és Fák Napja gyakorlatán keresztül valósították meg. A szerző a pedagógusok munkájuk iránti lelkesedését, elhivatottságát szép példákkal bizonyította. Rávilágított arra is, hogy az erdészek és pedagógusok közötti kapcsolat, kommunikáció is már ekkor elkezdődött.

Igazolta, hogy a tanítók, akisdedóvók az önképzés, a továbbképzések szükségét már ekkor felismerték, és igyekeztek minden lehetőséget megragadni ennek érdekében.

Az iskolai környezeti neveléshez, a természetismeret, természet-szeretet és természetvédelem terén végzett munkához a törvényi szintű támogatás, az érintett minisztériumok, a vallás- és közoktatásügyi, és a földművelésügyi minisztérium közötti hatékony együttműködés volt jelen.

A II. világháború után az iskolában a környezeti nevelés továbbra is a tantárgyakon keresztül, valamint kirándulások, szakkörök, szaktáborok formájában zajlott. A jól bevált utak közül a Madarak és Fák Napja egy időre – az 1980-as évek végéig – lassan elfelejtődött. Hivatalosan 1996-tól a környezetvédelem jeles napjai között tűnt fel ismét.

Az 1980-as évek közepétől a környezeti nevelés tanítás-tanulás módszereinek, az iskolai és iskolán kívüli formáinak bővülésének eredménye az 1985-től feléledő erdei iskola, mely a kor igényeihez és a lehetőségekhez igazodva, új tartalommal megtelve született újjá. Az erdészeti erdei iskola sajátosságaival, erdész-pedagógus kommunikációjával tovább színesítette az iskola környezeti neveléshez felhasználható lehetőségeket.

Az iskolakert, gyakorlókert, mint a múlt hasznos formája ugyanakkor a XX. század végéhez közeledve szép lassan megszűnt. Elenyészése a városi és falusi iskolákban egyaránt bekövetkezett. Az óvodai, iskolai környezeti nevelésben bekövetkezett változásokhoz most is a jogi szabályozás biztosította az alapot.

A szerző bemutatta - a XX. század vége XXI század elején megjelenő -környezeti nevelésre oktatásra és továbbképzésre vonatkozó jogi szabályozást, az oktatásügy, környezetvédelem kapcsolódási pontjait, nyomon követte a Nemzeti Erdőprogram (NEP) kormányhatározattá formálódásának folyamatát.

5.2. A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés vizsgálatának eredményei (primer kutatás)

A vizsgálat eredményei kimutatták, hogy a továbbképzés, a megcélzott pedagóguskörökből, elsősorban a 3-6 és 6-14 éves korosztály körében oktató-nevelőmunkát végző pedagógusokat, a középkorosztályt találta meg. A résztvevők többnyire a kisvárosokból és községekből érkeztek.

Erdővel és erdőgazdálkodással kapcsolatos kérdések

A pedagógusok előzetes, erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos ismeretei sokszor hiányosak voltak, a véleményalkotások során tévképzetek is megjelentek.

A résztvevők az erdőállomány-alkotó fafajok közül általában a mindenki számára közismert fafajokat ismerték (tölgy 15,2%, fenyő 14,6% és bükk 14,7%), míg a tölgy- és a fenyőfélék változatait többnyire csak a biológia, környezetvédelem, környezetismeret szakos kollégák említették. A megkérdezettek az akácot, mely a hazai erdőterület 20%-át adja ugyanakkor nem jelölték.

A szerző kimutatta, hogy a résztvevők erdőállomány-alkotó fafajokra vonatkozó ismeretei a továbbképzés – elméleti és gyakorlati – foglalkozásai hatására jelentős mértékben bővültek. Hatására nagy számban megjelentek a válaszok között a kocsányos és kocsánytalan tölgy (28,7%) a fekete fenyő, erdei fenyő, a duglasz (18,4%), a

páfrányfenyő (11,7%) továbbá az adott vidéken megtalálható más egyéb fafaj, mint pl.: feketedió (24,3%) a madárcseresznye.

Megállapította, hogy bár az erdészeti végzettségű ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők csoportja nagyon hasonló módon ítélte meg az erdők legfontosabb funkcióját, és különösen az állami erdők szerepe tekintetében egyeztek meg a vélemények, egyértelmű különbségek is felfedezhetők voltak. Ezek közül a legfontosabb, hogy az erdészeti végzettségűek ismeretségével rendelkezők a magánerdők szerepét sokkal markánsabban gazdaságinak tekintették, és ennek megfelelően a természeti egyensúlyban betöltött szerepét kisebbnek értékelték. Az információk az adott kérdésekben azoknál a résztvevőknél álltak legközelebb a valósághoz, akiknél a kapcsolatrendszerben kimutatható volt az erdészeti végzettségű szakember jelenléte. A baráti, rokoni, ismerősi körben erdőtulajdonossal rendelkező megkérdezettek is jó eredményt mutatnak ezekben az összefüggésekben.

A szerző az összefüggések alapján bizonyította, hogy a kapcsolatrendszer hatása az ismereteket, a véleményt alakítja, formálja.

Megállapította, hogy a résztvevők körében az erdészeti szakember megítélése, szakmaiságának elfogadása alapvetően jó. Kimutatta, hogy a továbbképzés végére a bizalom irányukba tovább erősödött (96%).

Kimutatta továbbá, hogy a pedagógusok közel 80%-a nem volt tisztában sem a hazai, sem az európai erdőterület elmúlt 50 év alatt történt változásával. Téves elképzelések éltek a hazai évi fatérfogat változás és fakitermelés kapcsolatáról, mely negatív megítéléshez vezetett (hazai és európai erdőterület csökken, a fakitermelés a fatérfogat alakulásához mérten nagyobb). A továbbképzés eredményeként a válaszok e téren is pozitívan átstrukturálódtak.

A környezettudatos viselkedés kifejezésnek egyik kulcsfontosságú formája a környezetbarát, természetesen előállított faanyagért megnyilvánuló fizetési hajlandóság. A környezetbarát, természetesen előállított faanyag megítélésénél a válaszadók több mint fele a „nem ismerem a fogalmat” („fenntartható fejlődés szerint kezelt erdő”) indokkal utasította vissza. A megadott lehetőségek közötti választás természetesen megosztottságot mutatott, de mindössze 10% zárkózott el a fizetéstől. A fogalom tisztázása után a vélemények jelentősen megváltoztak, a pedagógusok többsége megértette, átérezte a problémát és hajlandóságot mutatott a többletfizetésre.

A szerző a környezetbarát, természetesen előállított faanyag fontosságának megítélése mellett az ingyenesen igénybevett erdei, erdészeti szolgáltatások költségeinek ellentételezését is vizsgálta. A fizetési hajlandóságot külön értékelte a két fő erdőtulajdonosi szektor, az állami és a privát vonatkozásában.

Megállapította, hogy bár a résztvevők többsége érezte, hogy ezekért a szolgáltatásokért – állami és magánerdő esetében egyaránt – a társadalomnak fizetnie kell, a szektor szerinti differenciálódás ellentmondásos volt.

Megállapítást nyert továbbá, hogy a megkérdezettek a társadalmi-gazdasági rendszerváltás után több mint 15 évvel sem érzékelték – magyarázat és felvilágosítás nélkül – az állami és a magán tulajdon közötti jogi, pénzügyi különbséget az erdő esetében. Ez a megállapítás érzékelhető az erdő tulajdonosi differenciálásának hiányában az erdészeti hasznok, szolgáltatások megítélése, kártalanítása kapcsán is.

Rámutatott a szerző arra, hogy ha a sokkal nyilvánvalóbb mennyiségi (erdőterület változás, fakitermelési viszonyszám) paraméterekben nagyfokú az ismerethiány, és nem történik meg a társadalmat felvilágosító közvetítők reális tájékoztatása, akkor a pénzügyi fizetési hajlandóság téves megítélésén még nehezebb széles lakossági tömegekben változtatni.

A szerző a kutatáshoz alkalmazott kérdőíves felmérés során, a tapasztalatszerzési lehetőségek, az erdőgazdálkodással kapcsolatos tények, és a róla alkotott vélemények kapcsolatát keresztösszefüggések vizsgálatával is elemezte.

A vizsgálat eredményeképpen megállapította, hogy az erdőről és az erdőgazdálkodásról alkotott, a „fák halála és az erdők pusztulása” közötti összefüggések alapján a válaszadók lényeges tények tekintetében tájékozatlanok, és a téves feltételezéseik a valóságoshoz képest kissé pesszimisták. Azok esetében, akik a „fák haláláról” helyes képet alakítottak ki, azt nagy bizonyossággal nem az erdőgazdálkodás tartamosságának és tervszerűségének ismeretében tették, hanem a természeti folyamatok ismeretére alapozták.

Az erdőbe járás gyakorisága és a fák halála kérdés összefüggésében igazolást nyert az a feltételezés, hogy a közvetlen tapasztalatszerzés az erdővel és az erdőgazdálkodással kapcsolatban pozitívan befolyásolja az ott lezajló folyamatok értékelését, reális kép kialakítását.

Az eredmények alapján a szerző kimutatta, hogy az erdőbe járás gyakorisága, illetve az erdőbe járás gyakoriságával jellemzett közvetlen tapasztalatszerzés befolyásolja az erdőről alkotott képet, és az erdei természetes folyamatok megértését segíti.

Rámutatott a komplex összefüggésnek a legfontosabb tanulságára, miszerint hiába a tényszerűen leírható pozitív erdőgazdálkodási eredmény és hiába az erdőben szerzett közvetlen tapasztalat, az erdőgazdálkodási tevékenység megítéléséhez szükséges ismeretek célirányos figyelemfelhívás nélkül nem épülnek be a szakképzettséggel nem rendelkezők tudatába.

A szerző a záró kérdőívek értékelése alapján bizonyította, hogy a 60 órás továbbképzés a résztvevők körében tudatosan, célirányosan segítette az észlelési folyamatot, az összetett valóság mögött láthatóvá tette a rendszert, az erdőgazdálkodás működését, logikáját, megfelelő ismereteket adott az erdőről és az erdőgazdálkodásról, szemléletet formált. A hiányok pótlásra, a téves információk jó eredménnyel javításra kerültek. A résztvevők ismereteiben, véleményében, szemléletében bekövetkezett nagy mértékű, egyértelműen jelentős pozitív változás a továbbképzés sikerét, hatékonyságát igazolták.

Erdei iskola - környezeti nevelésre vonatkozó kérdések

Az erdei iskolára - környezeti nevelésre, vonatkozó kérdések eredményei alapján a szerző megállapította, hogy a pedagógusok kétharmada erdei iskolai kapcsolatokkal nem rendelkezik. Bár a megkérdezettek körében nem volt ismeretlen az erdei iskola, látták, ismerték a benne rejlő lehetőséget, ugyanakkor csak kevesen éltek ennek a lehetőségével. Kimutatható volt, hogy azok, akik már kiépítettek valamilyen szintű kapcsolatot az erdei iskolával, a legtöbben a felajánlott programokat keresték fel.

A pedagógusok a környezettudatos nevelés hatékonyságának növelése érdekében a legtöbbször a pedagógus, az erdész, az erdei iskola, a kirándulások, a továbbképzés szerepét hangsúlyozták. A továbbképzés eredményének tekinthető, hogy az eredeti ötletek száma a továbbképzés végén jelentősen megnövekedett.

A továbbképzéssel kapcsolatos elvárások terén a megkérdezettek több mint kétharmada a napi munkához várt használható ismereteket. Többen szemléletformáló gondolatokat, néhányan az erdész-pedagógus kommunikáció erősödését várták. A napi munkából való kiszakadás, a pihenés, kikapcsolódás igénye, bár csupán kis százalékban, de elvárásként megfogalmazódott.

A továbbképzés végén kifejezésre juttatott gondolatok összegzése alapján a szerző megállapította, hogy bár a továbbképzéstől a pedagógusok 70%-a első helyen a munkában hasznosítható ismeretet várta, a továbbképzés az ismeretbővítés mellett elsősorban szemléletet formált. Ezzel a résztvevőknek maradandó értéket adott, ami nemcsak a munkában, a nevelésben, hanem az életmódban is megjelenik, hasznosul.

A továbbképzés végén a legtöbben úgy gondolták, hogy a szerzett ismereteket az oktató-nevelő munkájukban, a család körében, a kirándulásokon, és az erdei iskolai programszervezésnél tudják majd felhasználni.

A továbbképzés hatása, az ismeretek felhasználhatósága

A vizsgálat eredményei megmutatták, hogy a továbbképzés szervezéséhez, a pedagógusok eléréséhez a leghatékonyabb az út a munkahelyi közvetlen információs csatornán keresztül vezet.

A szerző kimutatta, hogy a továbbképzés hatására a résztvevők erdőlátogatásának gyakorisága változott. Rámutatott ugyanakkor arra, hogy az erdőlátogatás gyakoriságát az erdő lakhelytől való távolsága befolyásolhatja.

Kimutatta továbbá, hogy a megkérdezettek erdőhöz való viszonya is pozitív irányba mozdult el. A pedagógusok erdővel kapcsolatos szakmai ismeretei bővültek, látókörük kiszélesedett.

A szerző az eredmények alapján bizonyította, hogy a továbbképzés az ismeretek közül a résztvevők többségének az erdő többfunkciós hasznának meglátását, és megértését adta. Igazolta, hogy a továbbképzés hatására a pedagógusok közül sokan mennek a munkájuk során többször is erdőbe. A pedagógusok közül többen törekszenek arra, hogy a továbbképzés ismereteit a környezetükben élő embereknek is átadják.

Megállapította, hogy a továbbképzés ismeretei felhasználhatóak, közülük a pedagógusok elsősorban a gyakorlati, élmény alapú programok eredményeit kamatoztatják a gyakorlatban. Mindennapi munkájukban a kirándulás tapasztalatait, az erdőpedagógiai játékokat, az elméleti és gyakorlati ismeretek újdonságait, és a kézműves foglalkozások ötleteit használják fel leginkább.

Rávilágított arra, hogy továbbképzés egyértelmű sikerekének könyvelhető el az a tény, hogy a pedagógusok kivétel nélkül mindannyian ajánlanák ezt a továbbképzést a kollégáiknak. Ezt igazolta az is, hogy a válaszolás lehetőségével élők (95%) gondolataiban a továbbképzéssel kapcsolatos nagyfokú elégedettség fogalmazódott meg és a továbbképzéssel kapcsolatos pozitív érzelmi érintettség volt körükben erőteljesen érzékelhető.

A vizsgálat alapján a szerző összegzésként megállapítja, hogy mind eredményei, mind szemléletformáló hatása alapján a továbbképzésnek kimutathatóan helye van a környezettudatos nevelésben. Létjogosultságát hatékonysága, és az ismeretek gyakorlatban történő felhasználhatósága igazolja.

A történeti feltáró kutatás és vizsgálat eredményeinek alapján bizonyítható, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés a környezettudatos nevelésért, az erdőtudatos szemléletmód kialakításáért, az erdő, az erdőgazdálkodás helyes megítéléséért folytatott küzdelem erős láncszeme, melyet az erdész-pedagógus kommunikáció és összefogás fémjelez.

6. Tézisek a szerző megfogalmazása szerint

1. Kimutattam, hogy a múlt iskolai környezeti nevelési törekvéseinek útjai, a természetismeretre, a természetszeretetre és védelemre való nevelés formái – a Madarak és Fák Napja, a kirándulások, iskolakert – eredményesek voltak, melyben az erdészek és pedagógusok közötti kommunikáció a hitelesebb ismeretközvetítést biztosította.
2. Bizonyítottam, hogy a pedagógusok megújulási törekvései, a továbbképzések igénye már a XX. század elején megfogalmazódott, és jogi szabályozással is megerősítésre került.

A „Környezetünk az erdő” továbbképzéssel erősödnek a pedagógusok továbbképzési lehetőségei és a továbbképzési rendszer is.

3. Megállapítottam, hogy az erdő, mint a második legnagyobb művelési ág, illetve a többcélú erdőgazdálkodás jellemzőinek és sajátosságainak társadalmi ismerete jelenleg csekély. A különböző generációk tévképzetei nehezítik a természetközeli erdőgazdálkodással újratermelhető természetbarát fatermékek előállítását, és az erdőben megtermelt faanyag növekvő hasznosítását, az erdőtulajdonosok és az erdőgazdálkodók gazdasági stabilitását jelentő árbevételek realizálását.
4. Az európai tendenciákhoz kapcsolódva Magyarországon is kidolgozták a társadalom, az erdőkörnyezet és a gazdálkodó erdész szempontjait összehangoló NES-NEP-et, amely rávilágít arra, hogy a sajátos helyzetet elfoglaló új megközelítésű ember-erdő viszony megváltoztathatja a kialakult konfliktusos szituációt. Ehhez kapcsolódva modellbe foglaltam az erdő és az erdőgazdálkodás társadalmi kommunikációs rendszerét, az erdészeti szakemberek és a pedagógusok összefogásának – a diákokat megcélzó erdészeti erdei iskola programon túl – a pedagógusokat érintő „Környezetünk az erdő” továbbképző programot.
5. Kimutattam azt a szemléletváltáshoz vezető cselekvési sort, amely a NAT-hoz készült tankönyvek elemzésével megállapított, *túlzó természetféltésből* származó, az erdészet, erdőgazdálkodás *téves bemutatásával* már a fiataloknál *az erdőgazdálkodás hátrányos megítéléséhez* vezet. A tankönyvek *helytelen állításainak* szakértői csoport által történő *kiszűrésén és korrigálásán* túl a diákokhoz az

erdészetet, erdőgazdálkodást reálisan bemutató környezettudatos magatartásra nevelő *oktatók szemléletformálása* révén, a pedagógusok (tovább-) *képzési rendszerébe való hiteles bekapcsolódással* lehet eljutni.

6. Megállapítottam, hogy a hiteles szakemberekkel biztosított intenzív kapcsolat és a saját megtapasztaláson keresztül érvényesülő attitűdformálás képes a médiából származó értesülések alapján kialakított negatív vélekedés megváltoztatására. Ezt nagymértékben segíti a „Környezetünk az erdő” program erdőhelyszíne, az erdészeti és faipari szakemberekkel való közvetlen kapcsolat.

A kérdőíves ellenőrzéssel bizonyítottam, hogy a továbbképzésnek sikerült a résztvevők 96%-át az erdészethez és szakembereikhez megnyernie. A továbbképzés példát mutatott a pedagógus - erdész kommunikáció visszaállítására, megfelelő módjára.

7. Bebizonyítottam, hogy a „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés hatékonyan kezeli az erdőgazdálkodással kapcsolatos ismerethiányt, illetve ismeretterzülést, a speciális környezetben folytatott intenzív konzultációs módszere az élmények hatására kialakult érzelmi megérintéssel segítséget nyújt a tartós szemléletváltásban, az erdészekkel való kapcsolatkeresés - kapcsolattartás igényének elmélyítésében.
8. A kérdőíves ellenőrzés alapján megerősítem, hogy a továbbképzési program a célul tűzött ismeret- és szemléletváltást a kollégaként kezelt hallgatókban elérte. A visszajelzések alapján egyértelműen megállapítottam, hogy a továbbképzés a résztvevők módszertani ismereteit, eszköztárát bővítette. A saját kreativitás megtapasztalása mellett hozzájárult a kézműves foglalkozások szervezéséhez, vezetéséhez is.

7. Javaslatok

A környezeti nevelés történeti bemutatása ma hasznos és érdekes tanulságokkal szolgálhat a pedagógusok számára. A gyakorlatban dolgozó pedagógusok részére az ismeretek, a szemléletformálás érdekében előadássorozat tartására van szükség e témakörben. Az előadásokon a pedagógus megismerheti az iskolai környezeti nevelésért végzett munkáját, értékeit. A gyakorlati példák, az eredmények saját napi munkájának átgondolására, további ismeretszerzésre, útkeresésre ösztönözheti majd. Az előadások a pedagógust az erdészeti szakemberekkel történő kapcsolatépítésre, vagy ha ez már megkezdődött annak további erősítésre sarkallhatják.

Az iskolákban erősíteni kell a saját élményeken, tapasztalatokon alapuló tanulás lehetőségeit és formáit. Az iskolák ma sokhelyütt küzdenek működtetési, finanszírozási problémákkal. A napi problémákkal való küszködés a divatos modern technikai eszközök beszerzését is sokszor ellehetetleníti. Úgy vélem, a hatékony környezeti nevelés nem is ezen múlik. Erősíteni kell az iskolában az anyagi forrásokat nem igénylő természetben történő, saját megtapasztaláson nyugvó tanulás régi, de jól bevált útjait. A gyermekeknek több kirándulásra, iskolán kívüli tanulási forma biztosítására van szüksége. A számítógép világában rákattintani és kinyomtatni valamilyen ismeretanyagot egyszerű, de ezen ismeret beépülése és maradandósága a gyermek számára már nem egyértelműen biztosított. A saját élmény, az ideális helyszínek, a jól képzett és lelkes pedagógusok az ismeret hitelességét, maradandóságot segíthetik elő a gyermekeknél.

Ennek érdekében javaslom, hogy az óvodák, iskolák a hatékony környezeti nevelés, környezettudatos életvitelre nevelés érdekében szorosabb együttműködéssel erősítsék a kapcsolatot a helyi erdőgazdaságokkal, az általuk működtetett erdészeti erdei iskolák szakembereivel. A tanévhez, évszakokhoz, tananyaghoz igazodva rendszeresen szervezzenek együtt kirándulásokat, sétákat, rendezzenek faültetést, és a fákat gondozzák. Az erdészeti szakemberrel együtt ünnepeljék meg a Madarak és Fák Napját.

Az erdei iskolák, erdei óvodák megszervezéséhez a pályázatok kiírásának számát javasolt növelni. Több pályázati lehetőség biztosításával, a finanszírozás nehézségeinek megoldásával, enyhítésével ma is elérhetővé válhatna, hogy minél több iskola, óvoda vegye, vehesse igénybe ezeket a szolgáltatásokat.

A „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzést eredményessége alapján az ország minden régiójára célszerű lenne kiterjeszteni. A

továbbképzés finanszírozását pályázati és egyéb források biztosításával lehetne folyamatosan megteremteni.

A 2001-2006 között megrendezett „Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés a végzett és gyakorlatban dolgozó pedagógusok köréből a középkorosztályt találta meg. Az erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos megfelelő informáltság ugyanakkor a fiatalabb korosztályok érdeke is. A továbbképzés ismereteinek átadására a pedagógus-jelölteket is meg kell célozni.

1996-tól a NAT ember és természet műveltségi területhez kapcsolódva a környezeti nevelést komplexnek tekintve a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán Kovátsné dr. habil. Németh Mária a pedagógia tanszék tanszékvezetője az általa kidolgozott erdőpedagógia projekt elindításával a tanító-jelöltek körében az ismeretek átadását már megkezdte. A Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karán az óvodapedagógus és szociálpedagógus hallgatókat is meg kell célozni. A „Környezetünk az erdő továbbképzés” a Pedagógiai Kar képzési rendszerébe történő beépítésével, a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar és a Benedek Elek Pedagógiai Kar oktatóinak, az Erdészeti Múzeum és a Kisalföldi Erdőgazdasági Rt. szakembereinek közreműködésével specializáció formájában válhatna megvalósíthatóvá.

8. Szerző értekezés témájához kapcsolódó publikációi, előadásai

Hartl É. (2007): Madarak és Fák Napja a XX. század első felében Magyarországon (1906-1944) Lövőer-Print Nyomda Kft. Sopron

Hartl É. (2007): Madarak és Fák Napja a Soproni Római Katolikus Elemi Fiúiskolákban 1906-1944 között

Előadás / XI. Apáczai - Napok, Értékmegőrzés és Értékteremtés 2007.

Győr, NYME Apáczai Kar, október 18-20.

In: XI. Apáczai - Napok, Értékmegőrzés és Értékteremtés 2007. Konferencia kiadvány (megjelenés alatt)

Hartl É. (2007): Madarak és Fák Napja a Soproni Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskolában 1923-1944 között

Előadás / Magyar Tudomány Ünnepe 2007. november 08-09.

Nyugat-Magyarországi Egyetem Faipari Mérnöki Kar Tanárképző Intézet

In: Magyar Tudomány Ünnepe 2007. NYME FMK Tanárképző Intézet, Konferenciakötet (lektorált) Sopron, Lövőer-Print Nyomda: 96-105.

Hartl É. (2007): Tag der Vögel und des Baumes im Ungarn der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

39. Forstpolitikertreffen Kostelc nad Černými Lesy, 18-20 April

(poszter / bemutatás / a konferencia CD-n megjelent)

Lett B. - Pájer J. - Stark M. - Puskás L. - Hartl É. (2005): A természeti értékek értékelése

NKFP-4/ 0029/2002 Kutatási résztanulmánya, 16 o.

A nemzeti erdővagyon védelme és fejlesztése. Erdő-vad program

Projektvezető: Prof. Dr. Mészáros Károly

Hartl É. (2005): Die Rolle der Pädagogen in der Umwelterziehung mit besonderem Akzent auf der Forstwirtschaft.

Forstökonomisches Kolloquium Trippstadt, 20-22 September

Előadás / a konferencia kiadványban és CD-n megjelent

Hartl É. (2003): Környezetünk az erdő

NYME BEPFK, Tudomány Napja

Előadás / Tudomány Napja Sopron, november 7.

In: Tudomány Napja Konferencia kötet NYME BEPFK Sopron: 14-22.

Hartl É. - Katona Gy. (2007): Fenntarthatóság és Káoszelmélet
Magyar Tudomány Ünnepe november 20.
Sopron, NYME Közgazdaságtudományi Kar

Hartl É. (2007): Madarak és Fák Napjának története
Környezetünk az erdő továbbképzés erdészeti, erdei iskolai
szakembereknek
Ravaszdí Erdészeti Erdészeti Erdei Iskola november 12-16.

Hartl É. (2006): Környezeti nevelés – pedagógus továbbképzés
Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB) konferenciája, Pápa, február 10.

Hartl É. (2006): A pedagógus, mint érték közvetítő. A továbbképzések
szerepe és szükségessége a környezeti nevelésben
A Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB) Képzési és Továbbképzési
Munkabizottsága Nemzetközi Tudományos felolvasó ülés „Képzés és
Kultúra” címmel Sopron, június 28.

Hartl É. (2006): Az erdő kincseinek felhasználási lehetőségei, mit, miből,
hogyan?
Környezeti nevelés az erdőben- pedagógus továbbképzés Öko-Fórum
Országos Találkozója
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor, október 14.

Hartl É. (2006): Környezeti nevelés-kreativitásfejlesztés lehetőségei
erdei termésekkel
Környezeti nevelés az erdőben- pedagógus továbbképzés Öko-Fórum
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor 2006. szeptember 29.

Hartl É. (2006): Die Rolle der Pädagogen in der Umwelterziehung mit
besonderem Akzent auf der Forstwirtschaft.(Poster)
I. Europäisches Waldpädagogentreffen im Herbst
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor szeptember 20-22.

Hartl É. (2006): Tag der Vögel und des Baumes in Ungarn in der ersten
Hälfte des 20ten Jahrhunderts (Poster)
I. Europäisches Waldpädagogentreffen im Herbst
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor szeptember 20-22.

Hartl É. (2005): Környezetünk az erdő
NYME EMK Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Sopron, június 10.

Hartl É. (2005): Évszakok, ünnepek, hagyományok. Természetes anyagok felhasználási lehetőségei a játékban.
Hársfa-sori Óvoda, Sopron, január 15.

Hartl É. (2005): Mit kínál a természet? Mit miből, hogyan?
Környezeti nevelés az erdőben - Pedagógus továbbképzés Öko-Fórum
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor szeptember 23.

Hartl É. (2004): Környezetünk az erdő – pedagógus továbbképzések
NYME BEPFK, április 23.

Hartl É. (2004): Környezeti nevelés- Kreativitásfejlesztés erdei termésekkel
Környezeti nevelés az erdőben - Pedagógus továbbképzés Öko-Fórum
Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor szeptember 24.

Hartl É. (2004): Mit kínál az erdő? Ötletek a jó játékhoz.
Környezeti nevelés az erdőben - Pedagógus Továbbképzés Országos
Találkozója Öko-Fórum Sopron, Erdészeti Múzeum október 16.

Hartl É. (2004): Tanulás és játék erdei iskolai játékokkal.
Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB) Képzési és Továbbképzési
Munkabizottsága felolvasó ülése Sopron, NYME BEPFK, március 26.

Hartl É. (2003, 2004, 2006): A pedagógusok személyiség- és kreativitás
fejlesztésének lehetőségei erdőpedagógiai játékokkal erdei környezetben.
„Környezetünk az erdő” pedagógus továbbképzés
Sarkadremete 2003. szeptember 16.
Sopron 2004. október 14.
Paks 2004. október 27.
Paks 2006. április 27.